

A DIGITÁLIS EGYENLŐTLENSÉGEK ALAKULÁSA A TANTERMEN KÍVÜLI, DIGITÁLIS MUNKAREND IDEJÉN A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ, KISTELEPÜLÉSEN ÉLŐ FIATALOK KÖRÉBEN

– Galán Anita –

Bevezetés

A Covid-19 miatti lezárások következtében újfajta kihívásokkal kell szembenéznie a világ társadalmainak. A vírus és a vele járó ismeretlen megbetegedés, illetve az ettől való félelem mellett az új típusú munkaszervezés, a növekvő munkanélküliség és a távoktatás is kihívásokat jelent.

Ezek a nehézségek sokkal inkább érintik a marginalizálódó csoportokat, akiknek helyzete a munkaerőpiacon labilisabb és a digitális munkarendben való részvétele az eszközök és az internet hiánya, tehát a digitális egyenlőtlenségek miatt is nehézségekbe ütközik.

Jelen tanulmány célja a digitális egyenlőtlenségek definiálása és a magyarországi helyzet ábrázolása után annak bemutatása, hogyan tudtak részt venni a távoktatásban a hátrányos helyzetű, kistelepülésen élő, főként roma fiatalok. Ennek feltárásához interjúkat készítettünk olyan kelet-magyarországi, szociális szektorban dolgozó szakemberekkel, akik kapcsolatban vannak a hátrányos helyzetű családokkal, diákokkal, látták, segítették őket a otthoni tanulás során.

Digitális egyenlőtlenségek

Az internet és az információs-kommunikációs technológiai eszközök (továbbiakban: IKT-eszközök) penetrációja hatással van az oktatásra, a munkaerőpiacra, az interperszonális kapcsolatokra és a devianciákra (új típusú függőségek, online zaklatás megjelenése stb.), de a társadalmi egyenlőtlenségek köre is új fogalommal bővült (DiMaggio & Hargittai, 2001; Wallace, 2009; Galán, 2013; McCrindle & Wolfinger, 2014). Utóbbi háttérében az áll, hogy a digitális eszközökből nem tudnak egyformán részesülni az egyének, illetve ha részesülnek is, az eltérő használat további megosztottságot eredményezhet közöttük.

Először az 1990-es években jelent meg a digitális megosztottság fogalma, amely az internet és az IKT-eszközök hozzáféréseire irányult a társadalmon belül. Azt vizsgálták, ki rendelkezik internettel, illetve az ehhez

szükséges felszereléssel, és ki nem (Norris, 2001; DiMaggio & Hargittai, 2001; DiMaggio, Hargittai, Celeste & Shafer, 2004).

Az internet terjedésével azonban a kutatók rájöttek, már nem az a fontos, ki fér hozzá a világhálózathoz és ki nem, hanem hogy ki mit csinál és mit tud csinálni online, tehát a használat minősége és tartalma vált megkülönböztető dimenzióvá. Ennek oka, hogy bár a penetráció szinte teljes, akkor sem jelenthetjük ki, hogy a digitális megosztottságnak vége, hiszen új aspektusok, méghozzá a hozzáférés (internetkapcsolat és eszközök) minősége, valamint a felhasználók közötti különbségek – mint például a felhasználói tudás vagy a társadalmi támogatottság – válnak fontossá. Ezek a másodlagos digitális egyenlőtlenségek, míg a hozzáférés eltéréseiből fakadókat a továbbiakban elsődleges digitális egyenlőtlenségként definiáljuk (DiMaggio & Hargittai, 2001; DiMaggio et al., 2004).

A másodlagos digitális egyenlőtlenségek vizsgálatához DiMaggio és Hargittai (2001) öt dimenziót különítettek el. Az első a technikai felszerelés és a hálózati kapcsolatok egyenlőtlensége, ami a számítógép, az azon futó szoftverek, valamint az internetkapcsolat minőségének fizikai különbségeiből ered. A második a használat céljában és tartalmában érhető tetten: az internet által növelhető a kulturális tőke, ám vannak, akik csupán szórakozási vagy kapcsolattartási céllal használják. Míg számos online tevékenység triviálisnak tűnhet a felhasználóknak, a legtöbb mégis elvár egy bizonyos szintű szakértelmet; ezt méri a harmadik dimenzió, a készségek, képességek egyenlőtlensége. A használók közti eltérések negyedik dimenziója az elérhető társadalmi támogatás mértékében van, vagyis abban, hogy az internetező mennyire számíthat más, tapasztaltabb felhasználóktól segítségre, amikor eléri a felhasználói tudásának határait. Az ötödik dimenzió, a használat autonómiájának egyenlőtlensége, az internethasználat helyéből, illetve annak kontrolláltságából fakad. Ez alatt az olyan körülményeket értjük, mint hogy hol van alkalma a felhasználónak internetezni, mennyit kell utaznia hozzá, van-e valamilyen szabályozásnak kitéve az időtartamot, a használati módokat tekintve, mennyire felügyelik a tevékenységeit, valamint hány emberrel kell megosztania az adott hozzáférést. Ezek az egyenlőtlenségi dimenziók összeadódva heterogén előnyszerzési lehetőségeket jelentenek, amelyek meghatározó összefüggést mutatnak a társadalmi rétegzettség alapjait képező tényezőkkel (DiMaggio et al., 2004).

Az elmúlt években a digitális egyenlőtlenségek elmélete új fogalommal, a harmadlagos digitális egyenlőtlenségekkel bővült, amely az eredményekre vonatkozik. Ez az a szint, amely a legvilágosabban feltárja, hogyan képezi újra a digitális egyenlőtlenség a társadalmi egyenlőtlenségeket annak nyomon követésével, hogy a hozzáférés és a készségek valójában hogyan segíthetik elő az emberek életének megváltozását (Katz, Jordan & Ognyanova, 2021).

A következőkben a Magyarországon tapasztalható digitális egyenlőtlenségek rövid összefoglalására teszünk kísérletet.

Digitális egyenlőtlenségek Magyarországon

MAGYARORSZÁGON AZ ELMÚLT ÉVEKBEN SZÁMOTTEVŐEN NÖVEKEDETT A HÁZTARTÁSOK INTERNET ELLÁTOTTSÁGA, ÁM MÉG ÍGY IS AZ EURÓPAI UNIÓS ÁTLAG ALATTI ARÁNYBAN VAN JELEN A VILÁGHÁLÓ A MAGYAR EMBEREK OTTHONAIBAN.

2014-ben a penetráció 73%-os volt (EU-s átlag: 80%), 2019-ben pedig 80%-os (EU-s átlag: 90%), így az unión belül a tizenhetedik helyet foglalja el hazánk (11).

A szolgáltatók közötti verseny hatására folyamatosan csökken a szolgáltatás ára, amelyet így egyre többen engedhetnek meg maguknak. Ennek ellenére jelentősek a regionális különbségek a penetrációban, illetve az infrastruktúra minőségében, gyorsaságában, de még árában is. A kisebb településeken jellemzően lassabb, drágább internetet tudnak csak beköttetni a lakosok (12).

Az internet hazai elterjedtsége, az elsődleges digitális egyenlőtlenségek összhangban vannak a regionális egyenlőtlenségekkel. Legmagasabb arányban Budapesten, illetve a közép-dunántúli régió háztartásaiban

érhető el a világháló, megfigyelhető továbbá a területi egyenlőtlenségekre jellemző nyugat–kelet diverzitás is (13). Az elsődleges digitális egyenlőtlenségek tehát még nem szűntek meg teljesen, leginkább a keleti országrészben fekvő kisebb településeken érhetőek tetten. Vajon mi a helyzet a másodlagos, a használat különbözőségeiből fakadó digitális egyenlőtlenségekkel?

Korábbi kutatásunkban (Galán, 2019) debreceni Z generációs fiatalok mintáján vizsgáltuk a digitális egyenlőtlenségeket. A másodlagos digitális egyenlőtlenségek szempontjából vegyes képet kapunk. Az adatokat elemezve kijelenthetjük, hogy a fiatalok nagy része egész nap, még iskolaidőben is online van, azonban az általuk végzett tevékenységek között jelentős eltérések mutathatók ki. Külföldi vizsgálatok szerint (Hargittai & Hinnant, 2008; Anderson, 2008; Buente & Robbin, 2008; Eynon, 2009; Zillien & Hargittai, 2009; Boyd, 2011; Hargittai, 2011) összefüggés található a szocioökonómiai státusz, valamint az internet tökenövelő használata¹ között, amelyet empirikus kutatásunkban is sikerült bizonyítanunk. A fiatalok online tevékenysége alapvetően a szórakozásra épül, a kulturális tőke és az iskola típusa azonban szignifikánsan meghatározza, hogy folytatnak-e, és milyen mértékben, tökenövelő tevékenységet a kutatásba bevont fiatalok. Míg a magas kulturális tőkájú válaszadók 88,9%-a használja az internetet a tanulmányaihoz, addig ez az arány az alacsony kulturális tőkájűek között csaknem a fele, 45,8%. A magasabb státuszú iskolába járók nemcsak több, de színvonalasabb oldalakat (pl. Magyar Elektronikus Könyvtár, Matarka, Google Scholar stb.) látogatnak, mint az alacsony státuszúak, akik a Google keresőt és a Wikipédiát részesítik előnyben, ha a tanulmányaik miatt interneteznek.

A legélesebb különbségeket az iskola típusa okozza, amely hatással van egyebek mellett az informatika-oktatás minőségére, arra, milyen oldalakat, applikációkat alkalmaznak a tanulmányaik folytatása során, milyen online nyelvtanuló alkalmazásokat használnak, de befolyásolja az IT-tudásuk mértékét is. Minél magasabb IT-tudású valaki, annál valószínűbb, hogy átlag feletti módon használja az internetet a tökenövelésre (Galán, 2019).

A kulturális tőke kiemelt fontosságú, ugyanis Angelusz és munkatársai szerint „*az információs társadalom egyenlőtlenségi rendszerében felértékelődik a humán (kulturális) tőke szerepe (iskolai oktatás, képzés, nyelvtudás stb.), ezen belül pedig a kulturális tőkében egyre fontosabbá válik a digitális írástudás, az infokommunikációs eszközök használatához szükséges ismeret, tudásanyag*” (Angelusz et al., 2004, 310. o.). Látható módon a kutatásaink (Galán, 2019) eredményei Angeluszék megállapításait támasztják alá;

AZ ALACSONY KULTURÁLIS TÖKÉJŰEK KEVÉSSÉ HASZNÁLJÁK TÖKENÖVELÉSRE AZ INTERNETET, EZZEL AZ ELEVE ADOTT HÁTRÁNYAIKAT SÚLYOSBÍJTÁK, KONZERVÁLJÁK.

A magas IT-s tudás, az online tökenövelés, a tanulmányokhoz szükséges hatékony internethasználat tehát elengedhetetlenül fontosak lennének a digitális hátrányok leküzdésében. „*A hagyományos szociokulturális hátrányok ugyanis átköltöznek az információs térbe is, és a korábbi társadalmi szakadék többszintű digitális szakadékká transzformálódik. Hiába sikerül előrelépni az eszközellátottságban vagy a hálózati hozzáférésben, ha a digitális tartalmak és tevékenységek nem gyarapítják az erőforrások vagy a megoldások készletét, ha nem erősödnek fel az integrációs mechanizmusok*” (Rab & Z. Karvalics, 2017, 71. o.).

Empirikus vizsgálataink (Galán, 2019) alapján tehát összefoglalóan elmondhatjuk, hogy az alacsony kulturális tőke alacsony IKT-s és internetes tudással jár, amely pedig ahhoz vezet, hogy a fiatalok az elvileg mindenki számára nyitott és számos lehetőséggel szolgáló internetet sem tanulják meg tökenövelő céllal használni. Mindezek fényében rendkívül fontos megvizsgálunk, hogy milyen hatással van a hátrányos helyzetű fiatalok életére a távoktatás, hogyan tudnak részt venni benne annak ellenére, hogy az internet kezeléséhez szükséges készségeik alacsonyabbak és korábban kevéssé volt jellemző rájuk az online tartalmak használata a tanulmányaikhoz.

¹ Tökenövelő online tevékenység minden olyan tevékenység, amely alkalmas a kulturális tőke növelésére, mint pl. nyelvtanulás, nyelvgyakorlás, információk keresése, tanulás, hírolvasás.

Távoktatás hatásai – nemzetközi kutatási eredmények

A világvárvány alatt a meglévő társadalmi-technikai eltérések gyakran megnövekednek; a kirekesztés, a marginalizáció és a sebezhetőségek különféle formái jelennek meg. Ezen különbségek nagy részét a digitális technológia közvetíti, részben a társadalmi távolságtartás és a lezárások miatt, amelyek a személyes kapcsolatokat digitális interakciókkal helyettesítik (Zheng & Walsham, 2021). A következőkben a nemzetközi kutatási eredmények alapján mutatjuk be a digitális munkarendű oktatás hatásait, a különböző országokban tapasztalt nehézségeit, valamint az alacsony és a magas státuszú diákok közötti eltéréseket.

Azoknak a tanulóknak, akiknek problémái adódtak a távoktatás során a digitális eszközökkel és az internetkapcsolattal, alacsonyabb távoktatási jártassággal (RLP – remote learning proficiency) rendelkeztek, és ők a tantermi oktatás idején is szenvedtek a digitális egyenlőtlenségek miatt (Katz et al., 2021).

Andrew és kollégái (2020) brit kutatása alapján az iskolabezárások szinte biztosan növelik az oktatási egyenlőtlenségeket.

A JOBB ANYAGI HELYZETBEN LÉVŐ CSALÁDOK GYERMEKEI 30%-KAL HOSSZABB IDŐT TÖLTENEK OTTHONI TANULÁSSAL. A LEGFELSŐ JÖVEDELMI ÖTÖDBE TARTOZÓ GYEREKEK ÁTLAGOSAN 5,8 ÓRÁT TÖLTENEK ISKOLAI ELFOGLALTSÁGOKKAL EGY NAP, 75 PERCCSEL TÖBBET, MINT A LEGALSÓ ÖTÖDBE TARTOZÓ KORTÁRSAIK (4,5 ÓRA). EZ AZT JELENTI, HOGY EGY HÓNAP ALATT CSAKNEM EGY HÉTTEL TÖBB EXTRA TANULÁSI IDEJÜK VAN.

Ennek nagyon komoly hosszú távú következményei lehetnek annak fényében, hogy akár heti egy óra plusz oktatási idő is jelentősen javíthatja a tanulmányi eredményeket.

Egy német kutatás (Grewenig, Lergetporer, Woessmann & Zierow, 2020) szintén megerősíti, hogy a távoktatás negatív hatással van a diákok tanulással töltött idejére, amely napi 7,4 órától 3,6 órára csökkent. Ez a visszaesés sokkal jobban érintette a gyengébb tanulókat, akik kb.

fél órával (3,4 óra) kevesebbet töltöttek a tanulmányaik miatt online, mint a jó tanuló társaik (3,9 óra). A tanulásra fordított idő helyett a vizsgálat eredményei szerint a gyengébb tanulók átlagosan napi 6,3 órát töltöttek (a jó tanulók másfél órával kevesebbet) képernyő előtti szórakozással; tévénézéssel, számítógépes játékokkal, közösségi oldalakkal.

Ezen időtényezők változásának egy holland kutatás (Engzell, Frey & Verhagen, 2021) szerint az lett az eredménye, hogy az iskolai bezárások után az általános iskolába járók a jó infrastrukturális ellátottság ellenére is átlagosan 3%-ot veszítettek tanulmányi eredményeikből, az általános képességeik és a konkrét tananyag tekintetében egyaránt. Egy átlagos diák így alig vagy egyáltalán nem fejlődött az otthon töltött idő alatt. Sokkal nagyobb (55%) volt a veszteség az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei között.

Ennek hátterében az áll, hogy az alacsonyabb státuszú szülők kevésbé tudják segíteni gyermekeiket a távoktatás idején. Egy másik holland kutatás (Bol, 2020) a szülők iskolai végzettsége alapján vizsgálta meg, hogyan tudják a szülők a gyermekeiket segíteni az online oktatás során. A legtöbb szülő próbálta segíteni a gyermekét a lezárás alatt az általános iskolákban, azonban a felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők sokkal inkább bevonódtak (70%) és képesnek érezték magukat (86%) a gyermekek iskolai segítésére, mint a középfokú végzettséggel rendelkező szülők (50% vonódott be, 63% érezte rá magát képesnek). Középfokú iskolában már kevésbé segítik a gyerekeket a szülők a kutatás alapján. Negyedük egyáltalán nem érzi magát képesnek arra, segítse a gyermeke online tanulmányait, és ahogy az általános iskolák esetében, itt is az egyetemi végzettséggel rendelkezők azok, akik inkább tudnak segíteni.

A brit kutatás (Andrew et al., 2020) kiemeli, hogy a jobb anyagi helyzetű fiatalok azon túl, hogy jobb otthoni technikai eszközeik vannak és magasabb szintű szülői támogatásról számolnak be, több személyre szabott segítséghez férhetnek még hozzá, például magántanárhoz vagy a tanáraikkal folytatott online beszélgetésekhez.

Ezek a tényezők összeadódva a kutatók szerint biztosan tovább növelik az oktatási egyenlőtlenségeket.

A nemzetközi kutatások alapján a távoktatással töltött hónapok tehát olyan szintű lemaradást okoznak a marginalizált csoportokon belül, amelyeket nem, vagy csak nagyon nehezen tudnak a diákok ledolgozni. Ezek alapján érdemes megvizsgálunk, hogy milyen hatása van a digitális munkarendű oktatásnak a hazai hátrányos helyzetű fiatalok körében.

Módszertan

A kutatás célja bemutatni a távoktatással összefüggésben megjelenő digitális egyenlőtlenségeket a kelet-magyarországi kistéleplésen élő, hátrányos helyzetű, nagyrészt roma² fiatalok között.

Ahogy korábban bemutattuk, az elsődleges digitális egyenlőtlenségek szempontjából a regionális egyenlőtlenségek miatt a kelet-magyarországi kistéleplésen élők vannak a legrosszabb helyzetben, körükben a legkisebb az internet penetrációja. Emiatt választottuk ezt a térséget a vizsgálatunkhoz, ugyanis itt élnek azok a fiatalok, akiknek nagy valószínűséggel komoly nehézséget okozott a lezárások után a távoktatásra való átállás. Jelen vizsgálat egy feltáró kutatás, amelynek célja a probléma megismerése, egy későbbi, nagyobb kutatás előkészítése, a lehetséges kutatási irányok feltárása. Ehhez interjúkat készítettünk olyan kelet-magyarországi szociális szakemberekkel, akik munkájuk során (iskolában, családsegítő és gyermekjóléti központnál) kapcsolatba kerülnek azokkal a hátrányos helyzetű családokkal, akiknek a legnehezebb volt a távoktatásban való részvétel.

A kutatás során négy szociális területen dolgozóval készült félig strukturált interjú. Az alanyokat hólabda módszerrel értük el. Az interjúk felvételére a pandémiás helyzet miatt online került sor.

Mivel nem célunk az alanyok válaszainak összehasonlítása, csupán az általános tendenciák ábrázolása, így azokat együttesen kezelve, összegezve fogjuk bemutatni.

² Jelen kutatás azokat tekinti romának, akiket a velük dolgozó szakemberek annak tartanak.

Eredmények

A következőkben az interjúalanyok válaszai alapján vizsgáljuk meg a digitális egyenlőtlenségek alakulását a távoktatás során.

Az elsődleges digitális egyenlőtlenségek kapcsán minden interjúalany az IKT-eszközök és az internet jelentős mértékű hiányáról számolt be. Laptop, számítógép nagyon kevés családban fordult elő, csak elvétve tudtak ilyesmit adományként juttatni a diákoknak. A szakemberek beszámolóí szerint az iskolák nem tudtak, nem mertek IKT-eszközöket kiadni, civil szervezetek adományai jutottak el elsősorban a településekre.

Okostelefon több családban is van, azonban gyakran családonként csak egy (sokszor az is törött), amit a szülő használ, így a gyerek(ek) – több családban akár hat-nyolc gyerek is van egy telefonra – csak akkor férnek hozzá, mikor a szülő otthon van. A vezetékes internet rendkívül ritka, hiszen egyrészt nincs eszköz – de akár áram, asztal sem –, amin használni tudnák, másrészt ez egy olyan havi anyagi terhet jelent, amit a hátrányos helyzetű családok

nem tudnak vállalni. Mivel nincs bevezetve az internet, így nem tudtak élni a kormány által nyújtott ingyenes eléréssel sem. Jellemzőbb körökben a mobil- vagy a kártyás internet, azonban ezek nem korlátlanok, így általában csak rövid ideig, napokig tudják alkalmazni őket, aztán a következő hónap kezdetéig nincs internetelésük.

A másodlagos digitális egyenlőtlenségek vizsgálatakor a technikai apparátust elemezve láthatjuk, hogy a távoktatás során a hozzáférési egyenlőtlenségek mellett minőségbeli lemaradásokkal is meg kell küzdenie a hátrányos helyzetű fiataloknak. Ennek oka, hogy a rendelkezésre álló eszközök nagyrészt adományokból kapott számítógépek és egyéb elektronikus felszerelések, amelyek gyakran nem a legújabbak, így lassan működnek. Az okostelefonról való csatlakozás sok esetben nehézkes, mivel a távoktatás során használt honlapokat, oldalakat gyakran nem optimalizálták mobil eszközökre.

”

A NEMZETKÖZI KUTATÁSOK ALAPJÁN A TÁVOKTATÁSSAL TÖLTÖTT HÓNAPOK TEHÁT OLYAN SZINTŰ LEMARADÁST OKOZNAK A MARGINALIZÁLT CSOPORTOKON BELÜL, AMELYEKET NEM, VAGY CSAK NAGYON NEHEZEN TUDNAK A DIÁKOK LEDOLGOZNI.

”

A használat célja esetében láthattuk a korábbi kutatásunk alapján (Galán, 2019), hogy a fiatalok online tevékenysége főleg szórakozásra épül, a tökenövelő alkalmazások használata pedig szignifikáns összefüggést mutat a kulturális tőkével és az iskola típusával is. Állításunkat jelen kutatásban részt vevő szakemberek is megerősítették, akik kiemelték – és ez már a készségek, képességek dimenziója kapcsán fontos –, mivel a gyerekek korábban nem használták tanulásra az online világot, így nem is tudták felvenni a távoktatás ritmusát, használni a szükséges programokat, weboldalakat (pl. Kréta, Google Classroom, Word stb.).

A MEGKÉRDEZETTEK SZERINT A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ DIÁKOK NEM KÉPESEK OLYAN – MÁSOKNAK EGYSZERŰ – MŰVELETEKET ELVÉGEZNI, MINT DOKUMENTUMOK, FÁJLOK LETÖLTÉSE, FELTÖLTÉSE, SZERKESZTÉSE, KONVERTÁLÁSA VAGY PROGRAMOK TELEPÍTÉSE, MŰKÖDTETÉSE.

Az eszközök alacsony száma, az internet rossz minősége, hiánya miatt az online, csoportos videós órák tartása lehetetlen volt, de még a korábban felvett anyagokat sem tudták visszanezni a diákok, ugyanis ekkora méretű fájl letöltését nem tette lehetővé a korlátozott mobilinternet. Emiatt volt olyan iskola, ahol zárt Facebook-csoportokat hoztak létre az osztályoknak, hogy ott folytathassák a közös tanulást, hiszen a közösségi oldal az egyik olyan alkalmazás, amit mindenki tud kezelni a hátrányos helyzetűek között is, és amely okostelefonról is könnyen elérhető. Másik esetben a diákok összegyűltek olyan osztálytársuknál, akinek volt otthon számítógépe, internetelérése, és közösen dolgozták ki a kapott feladatokat, vagy valaki kidolgozta, a többiek pedig átmásolták róla.

Nagyon fontos szerepe lenne itt a szülőknek abban, hogy segítsék a gyermekeiket az online oktatás során – ahogy a korábban bemutatott külföldi kutatások (Bol, 2020; Andrew et al., 2020) is bizonyították –, azonban a kutatásba bevont tanulók szülei egyáltalán nem használják az internetet, a segítségnyújtásuknak így nincs realitása. A szakemberek szerint a szülők nagy része nemcsak az IKT-eszközökkel kapcsolatban, de a diákok tananyagában sem tud segíteni alacsony iskolázottsá-

ga és funkcionális analfabetizmusa miatt, ráadásul sok esetben nem is tartják fontosnak a tanulást, így annak feltételeit sem biztosítják. A szakemberek beszámolója alapján az eszközhiány és a szülői támogatás hiánya miatt sokan kiestek a távoktatásból, szünetként tekintettek a lezárások időszakára, vagy a ház és a kisebb testvéreik körül segédkeztek, ha már úgymint otthon maradtak.

Voltak olyan települések, ahol – az internet és az IKT-eszközök hiánya miatt – a távoktatás semmilyen formában nem tudott működni. Ezekben a településeken papír formátumban vehették fel a gyerekek a feladatokat minden hétfőn az iskolában, amelyeken aztán egy hétig dolgozhattak otthon, egyedül. Az interjúalanyok véleménye azonban, hogy ezek sem mentek egyszerűen, mert nem tudták önállóan értelmezni a feladatokat a diákok, de sokszor az írás, olvasás is problémát jelent számukra. A szakemberek megfigyelései szerint az alsó tagozatos tanulók inkább részt vettek ilyen módon a távoktatásban, mint a felsősök. Utóbbiak közül többen estek ki,

valószínűleg azért, mert dolgozni kényszerültek, vagy a kisebb testvéreikkel foglalkoztak, akiket az intézményi bezárások miatt nem tudtak kikre hagyni a szüleik.

Az autonómia dimenziója kapcsán szintén jelentős lemaradásban vannak a hátrányos helyzetű, kistelepülésen élő diákok. Jellemző, hogy az egész család egy szobában él, így minden gyermek egyszerre, egy helyen, és ahogy fentebb bemutatuk, egy eszközön tanulna párhuzamosan, ami megvalósíthatatlan. Sem a technikai háttér, sem a nyugodt körülmények, sem az autonóm internethasználat nem megoldható a szakemberek szerint a kutatásunk célcsoportja körében, és a családokra sem jellemző a tanulást támogató attitűd. Többször előfordult olyan eset, hogy bár be tudott jelentkezni a tanuló a videóchatbe, azonban nem tudott részt venni az órán, mert a család többi tagja a szobában hangoskodott, nem törődve az online órával.

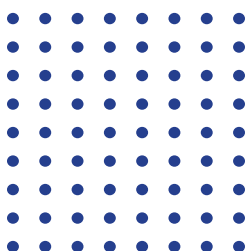
A tantermi tanítás újraindulása után az iskolák hatalmas szintű lemaradást tapasztaltak. A megkérdezett, szociális területen dolgozók szerint a diákok tanulási motivációját, érdeklődését a nappali tanulmányi rend alatt is nehéz fenntartani, a digitális oktatás pedig még inkább felerősítette a gyerekek aktivitásának hiányát. Volt, ahol a tanév végén összesűrítve próbálták leadni a kimaradt anyagot, máshol inkább szeptemberben folytatták ott, ahol márciusban abbahagyták. A szakemberek egyöntetű véleménye, hogy a pandémiás időszak fokozta a hátrányos helyzetű gyerekek oktatási hátrányait.

Összegzés

Kutatások alapján (Seymour, Skattebal & Pook, 2020) a sikeres távoktatáshoz jó eszközellátottság (internet és IKT-eszközök), valamint támogatás (iskolai és szülői egyaránt) szükséges.

Tanulmányunk célja az volt, hogy a digitális egyenlőtlenségek feltárásával mutassuk be a digitális munkarendű oktatás hatásait a hátrányos helyzetű, kelet-magyarországi kistelepülésen élő, főként roma diákok körében. Ahogy láttuk, a fiatalok számára a sikeres távoktatáshoz szükséges elemek közül egyik sem adott. Nincsenek saját eszközeik, nincs, vagy csak korlátozottan van internetelésük, a szüleik sem tudják őket segíteni a tananyag feldolgozásában, sőt, sokszor kihasználják, hogy otthon van a fiatal, és a tanulás helyett a ház körüli teendőkhöz vonják be őket.

Magyarországon az oktatási intézmények szinte egyedülálló módon járulnak hozzá a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődéséhez, az iskola nem képes kompenzálni az otthonról hozott hátrányokat (Ferge, 2008). Feltáró kutatásunk alapján ez a folyamat a távoktatás során a digitális egyenlőtlenségek, a szülői támogatás, a megfelelő pedagógiai segítség és a motiváció hiánya miatt tovább erősödött.

Felhasznált irodalom

- Anderson, B. (2008). The Social Impact of Broadband Household Internet Access. *Information, Communication & Society*, 11 (1), 5–24.
- Andrew, A., Cattan, S., Costa-Dias, M., Farquharson, C., Kraftman, L., Krutikova, S., Phimister, A., Sevilla, A. (2020). *Learning During the Lockdown: Real-Time Data on Children's Experiences During Home Learning*. https://www.ifs.org.uk/uploads/Edited_Final-BN288%20Learning%20during%20the%20lockdown.pdf (Letöltés dátuma: 2021. 04. 29.)
- Angelusz R., Fábrián Z. & Tardos P. (2004). Digitális egyenlőtlenségek és az info-kommunikációs eszközhasználat válfajai. In: Kolosi T., Tóth I. Gy. & Vukovich Gy. (Eds.), *Társadalmi Riport 2004* (pp. 309–331). Budapest, HU: TÁRKI
- Bol, T. (2020). *Inequality in Homeschooling During the Corona Crisis in the Netherlands. First Results from the LISS Panel*. <https://osf.io/preprints/socarxiv/hf32q/> (Letöltés dátuma: 2021. 04. 29.)
- Boyd, D. (2011). White Flight in Networked Publics? How Race and Class Shaped American Teen Engagement with MySpace and Facebook. In: Nakamura, L. & Chow-White, P. A. (Eds.), *Race After the Internet* (pp. 203–222). New York, NY: Routledge.
- Buente, W. & Robbin, A. (2008). Trends in Internet Information Behavior, 2000–2004. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 59(11), 1743–1760.
- DiMaggio, P. & Hargittai E. (2001). *From the „Digital Divide” to „Digital Inequality”: Studying Internet as a Penetration Increases*. <https://www.princeton.edu/~artspol/workpap/WP15%20-%20DiMaggio%2BHargittai.pdf> (Letöltés dátuma: 2018. 05. 13.)
- DiMaggio, P., Hargittai E., Celeste, C. & Shafer, S. (2004). Digital Inequality: *From Unequal Access to Differentiated Use*. <http://www.eszter.com/research/pubs/dimaggio-et-al-digitalinequality.pdf> (Letöltés dátuma: 2021. 04. 29.)
- Engzell, P., Frey, A., & Verhagen, M. D. (2020). *Learning Loss Due to School Closures During the COVID-19 Pandemic*. <https://doi.org/10.31235/osf.io/ve4z7> (Letöltés dátuma: 2021. 04. 29.)
- Eynon, R. (2009). Mapping the Digital Divide in Britain: Implications for Learning and Education. *Learning, Media and Technology*, 34(4), 277–290.
- Ferge Zs. (2008). Miért szokatlanul nagyok a magyarországi egyenlőtlenségek? *Esély*, 19(2), 3–14.
- Galán A. (2013). Internetaddikció-vizsgálat a 12. osztályos debreceni fiatalok körében. In: Kálai S. (Ed.). *Juvenilia. Debreceni bölcsész diákkörösök antológiája V*. (pp. 105–119). Debrecen, HU: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Galán A. (2019). *Digitális egyenlőtlenségek a debreceni fiatalok körében*. Debrecen, HU: Debreceni Egyetemi Kiadó
- Grewenig, E., Lergertporer, P., Woessmann, L. & Zierow, L. (2020). *Covid-19 and Educational Inequality: How School Closures Affect Low- and High-Achieving Students*. https://www.cesifo.org/DocDL/cesifo1_wp8648.pdf (Letöltés dátuma: 2021. 04. 29.)
- Hargittai E. & Hinnant, A. (2008). Digital Inequality: Differences in Young Adults' Use of the Internet. *Communication Research*, 35(5), 602–621.
- Hargittai E. (2011). Digital Na(t)ives? Variation in Internet Skills and Uses Among Members of the 'Net Generation'. *Sociological Inquiry*, 80(1), 92–113.
- Katz, V. S., Jordan, A. B. & Ognyanova, K. (2021). Digital Inequality, Faculty Communication, and Remote Learning Experiences During the Covid-19 Pandemic: A Survey of U.S. Undergraduates. *PLoS ONE*, 16(2), e0246641. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0246641> (Letöltés dátuma: 2021. 04. 29.)
- McCrindle, M. & Wolfinger, E. (2014). *The ABC of XYZ*. Bella Vista, NSW: UNSW Press.
- Norris, P. (2001). *Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Rab Á. & Z. Karvalics L. (2017). Harmadik generációs információs írástudás-fejlesztés a gyermeki életésélyek javításáért. *Információs Társadalom*, 17(2), 69–77.
- Seymour, K., Skattebol, J. & Pook, Ben (2020). Compounding Education Disengagement: Covid-19 Lockdown, the Digital Divide and Wrap-Around Services. *Journal of Children's Services*. 15(4), 243–251.
- Wallace, P. (2006). *Az internet pszichológiája*. Budapest, HU: Osiris Könyvtár.
- Zheng, Y. & Walsham, G. (2021). Inequality of What? An Intersectional Approach to Digital Inequality Under Covid-19. *Information and Organization*, 31(1), 100341. <https://doi.org/10.1016/j.infoandorg.2021.100341> (Letöltés dátuma: 2021. 04. 29.)
- Zillien, N. & Hargittai E. (2009). Digital Distinction: Status-Specific Types of Internet Usage. *Social Science Quarterly*, 90(2), 274–291.
- I1: Digital Economy and Society Statistics – Households and Individuals https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals (Letöltés dátuma: 2021. 04. 29.)
- I2: http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web.pdf (Letöltés dátuma: 2021. 04. 29.)
- I3: Digital Economy and Digital Society Statistics at Regional Level https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Digital_economy_and_digital_society_statistics_at_regional_level#Database (Letöltés dátuma: 2021. 04. 29.)